

ЮРІЙ КОНОВАЛЕНКО

(Київ)

ТЕНДЕНЦІЇ ВІДХОДУ ВІД ПОЛІТИЧНОГО І ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ВИСВІТЛЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРІОДИЦІ ПЕРЕБУДОВНОГО ПЕРІОДУ (1985-1991 рр.)

Проаналізовано зміни та особливості у висвітленні педагогічного досвіду зарубіжних країн на сторінках періодичних педагогічних видань Радянської України перебудованого періоду (1985-1991 рр.), коли в друкованих засобах масової інформації намітилися тенденції відходу від політичного і пропагандистського змісту публікацій.

***Ключові слова:** педагогічна періодика, публікації, зарубіжний досвід, педагогічна практика, перебудовний період, концепції, альтернативи.*

У публікаціях усіх українських педагогічних періодичних видань у так званий перебудовний період з 1985 по 1991 роки простежується окрема тематика, питома вага якої в межах загальної кількості статей про світовий досвід підготовки вчителя є домінуютьною. Це висвітлення досвіду підготовки вчителя у капіталістичних країнах. Скажімо, про досвід Сполучених Штатів Америки такі дослідники, як А. В. Булай, Г. Д. Дмитрієв, В. Б. Євтух, О. П. Ковязіна, Т. С. Кошманова, М. І. Мірошніченко, І. Г. Тараненко, Н. І. Чорна, В. М. Чорний, О. В. Шамшур та багато інших розміщують свої статті практично у кожному з вітчизняних педагогічних періодичних часописів з урахуванням специфіки читацької аудиторії. І хоча кожна з публікацій не позбавлена політичного забарвлення та подає фактаж крізь призму критики, для мудрого глибокого читача, чи просто фахівця, вона ставала джерелом важливої професійної інформації.

Зупинимось на заголовках цих публікацій: «Тестування, як інструмент соціальної і расової селекції в школах США», «Прогрес і невігластво», «Загальне ядро знань і диференціація змісту освіти у старшій середній школі США», «Проблеми змісту освіти американської школи в період реформи 80-х років», «Програми етнічної спадщини та білінгвізму в школах США», «Сучасні концепції змісту освіти в буржуазній педагогіці США», «Реальність і невтішні перспективи» тощо [1, с. 90-92].

На перший погляд, та й по суті, кожна зі статей є ідеологічним посилом, але значення цих матеріалів значно більше, ніж, як здавалося б, спрямоване на політичне промивання мізків. «Складанням стандартизованих тестів займаються спеціалізовані компанії. Так звана «тестова індустрія» має оборот капіталу понад 200 млн. доларів на рік [8, с. 113]. Серед найбільших компаній – «Едюкейшн тестінг сервіс». До її програми входить понад 130 видів різних тестів, включаючи інтелектуальні за шкалою Стенфорда-Біне [9, с. 3]. До матеріалів і результатів тестування нікого не допускають. Компанії, що створюють тести, старанно оберігають свої таємниці. Досліджувані одержують на руки тільки

цифровий результат без пояснення допущених ними помилок. Як свідчить американський педагог Мітчел Лазарус, «атмосфера військової секретності оточує освітні тести сьогодні. Батьки не мають доступу до тестів, які відіграють важливу роль у визначенні майбутнього їхніх дітей, і громадськість також не може судити про те, наскільки правильно проводяться іспити. Тестова індустрія має великі переваги при захисті, оскільки лише втаємничені критики мають доступ до матеріалів» [5, с. 92-94].

Насправді ж, за нібито викривальними фактами, педагогічна громадськість отримує важливу інформацію про специфіку організації тестування, яке у цей період вже стукає в двері української вищої педагогічної і середньої школи. В цей період, коли інтерес до світових педагогічних технологій в Україні зростає, коли кількість матеріалів про підготовку вчителя в зарубіжжі збільшується, наші освітяни отримали можливість через педагогічну періодику ознайомитись ще і з такими формами підготовки вчителя як «школи професійного розвитку» як «рефлекторне викладання», як «кооперативне навчання», як «мікро викладання», «міні курси», «лабораторні метод підготовки вчителя», «конструктивістські методи підготовки вчителя», «педагогічні ситуації, як метод підготовки вчителя», що були поширеними і активно використовувались у Сполучених Штатах Америки [6, с. 2].

Проаналізувавши українську педагогічну періодику 1985-1991 років, що друкувала матеріали про підготовку вчителя в США, можна зробити висновок, що у цей період спостерігався вплив екзистенціалізму філософського аналізу, а також поступове зростання інтересу до когнітивних і соціал-конструктивістських концепцій.

Феномену плюралізму, як явища, яке прийшло в Україну не лише на сторінки преси, але й у відносини та педагогічні методики, сприяли публікації в «Радянській школі», «Радянській освіті». В них, хоч і з ідеологічним «напиленням», зате вже широко розповідалось про устрій і програми американських університетів та педагогічних коледжів, у яких дотримуються різноманітних теоретичних концепцій при структуруванні змісту освіти [2, с. 90-94].

У кінці 1980-х років на сторінках української педагогічної періодичної преси простежується активний інтерес до досягнень країн-лідерів у педагогічній освіті. Зокрема, Японії. У публікаціях журналів «Початкова школа» та «Дошкільне виховання» щодо зарубіжного досвіду підготовки вчителя увага акцентується здебільшого на поглибленні психологічної підготовки майбутнього педагога, особливо вчителя початкових класів, який мусить закласти на все життя людини стремління до знань і бажання вчитись. Успіхи в освіті вважаються, наприклад, у Японії синонімом успіхів у житті, і для більшості учнів – це єдиний шлях до досягнення соціальних та матеріальних вершин. Тому і роль вчителя у японському суспільстві і ставлення до його підготовки особливі. Це підкреслює на сторінках газети «Радянська освіта» Г. Зарічанський: «Учитель бере на себе вирішення лише найскладніших питань. Робиться все для того, щоб учні поважали один одного. І першими помічниками в цьому є вчителі, які не розподіляють дітей, як це робиться в багатьох країнах, на учнів здібних, малоздібних і взагалі нездібних, оскільки вважають, що школярі можуть засвоїти запропоновану їм шкільну програму. Японська школа функціонує під кількома девізами: «Успіх досягається невтомною працею», «Якщо ти не встигаєш, вперто працюй над собою», «Працювати на межі своїх можливостей». Усі ці девізи спрямовані на те, щоб дитина в школі навчилася непідробної старанності.

Тоді їй і на виробництві буде легше [3, с. 3]. Японський школяр складає жорсткі вступні іспити в середню школу другого ступеня, в коледж, університет. Екзамени постійно переслідують його й під час навчання. Тому у своїй переважній більшості навчальний процес орієнтовано не на творче оволодіння знаннями, а на те, щоб запам'ятати суму інформації, що знадобиться на екзаменах.

Знайомлячи педагогічну громадськість України з перевагами і проблемами японської «школи успіху», автор адресує читачеві право на оцінку: «Загальна структура японської школи, досить схожа на американську. Однак це стосується лише формальної її будови. А щодо змісту, то є абсолютно унікальною, оскільки соціальна історія японців і японські соціальні цінності ніколи не можна зрівнювати із зарубіжними стандартами. Тут треба відзначити, що японці завжди відрізнялися своїм прагненням до знань. Тому допитливість – одна з характерних рис їх національного характеру. В їхній школі, особливо початковій, завжди виховувалася повага до батьків та людей похилого віку, віра в друзів. Таке виховання залишає в свідомості японців багаторічний слід» [3, с. 3]. Крім того, дослідник підкреслює: «Японці вважають, що з отриманням диплома освіта лише починається. Свідченням цього є висока ефективність дослідницьких груп молодих учених, які діють у рамках японських корпорацій, особливо в галузі прикладної науки. Щоправда, будь-які крайнощі мають як переваги, так і недоліки. Наприклад, активне втручання корпорацій у підготовку кваліфікованих спеціалістів негативно позначилося на розвитку університетів країни. За свідченням американського журналу «Ю. С. ньюс енд Уорлд ріпорт», вони поступаються університетам Західної Європи та Сполучених Штатів» [3, с. 3].

На сторінках педагогічної газети «Радянська освіта» в цей період з'являється і досить регулярно виходить рубрика «За матеріалами зарубіжної преси». І автор публікації про освіту Японії використовує широко матеріали зарубіжних видань, аргументуючи свою позицію: «Нині, – писав американський журнал «Ю. С. ньюс енд Уорлд ріпорт», – у світі дедалі гучніше чути голоси, що виступають за перегляд системи освіти. Поки що мало хто знає, з якого кінця підступитися до розв'язання цієї проблеми» [3, с. 3]. Зростає кількість прихильників реформи і в Японії. Вони вважають, що надмірні навантаження, тягар екзаменів, орієнтація на запам'ятовування в ході навчального процесу збільшують кількість людей, нездатних мислити самостійно й творчо. Японські спеціалісти говорять: «Протягом ста років ми докладали значних зусиль, щоб наздогнати Захід у питанні освіти. Ми досягли цього, але нині стоїмо перед новими проблемами» [3, с. 3].

Постійний внесок у скарбницю світового досвіду підготовки вчителя становлять публікації про діяльність вищої педагогічної школи в країнах, що розвиваються. У публікаціях журналу «Радянська школа» в пору гласності активно обговорювалися стан, специфіка і своєрідні знахідки в справі підготовки вчителя такої багатонаселеної країни, як Індія. Автор Т. Г. Карлова у статті «Освіта Індії: успіхи і труднощі» виклала проблему у причинно-наслідковому напрямі, спираючись на обставини. Зокрема, вона акцентувала увагу на тому, що «загальне керівництво діяльністю всіх закладів народної освіти, яке здійснює галузеве міністерство, значною мірою має консультативний характер і стосується актуальних питань упорядкування навчальних планів, програм, строків та характеру роботи, підготовки педагогічних кадрів, шкільного будівництва тощо. Ці рекомендації переплітаються з настановами міністерства

і департаментів у штатах, які визначають політику в галузі освіти відповідно до конкретних умов. Однак кожна школа по-своєму організовує навчальний процес, складає плани, обирає свій режим роботи, а також форму одягу. Адміністрація самостійно вирішує питання добору педагогічних кадрів, умови і оплату праці тощо. Відсутність науково обґрунтованої централізованої системи освіти, соціально-економічні, демографічні та ряд інших факторів позначаються на стані всіх ланок народної освіти» [4, с. 92-94]. На думку авторки: «Сучасна педагогічна освіта в Індії здійснюється у відповідних коледжах, інститутах і на факультетах університетів. Головне її завдання сьогодні сформульовано самими індійськими спеціалістами: «Школа, коледж, або університет – це спільність учнів і викладачів, об'єднаних відповідною справою – збереженням, примноженням та передачею знань для практичного використання майбутніми поколіннями ...» [4, с. 92-94]. Молодій державі необхідні спеціалісти, здатні не лише навчати дітей, а й готувати всебічно розвинених, кваліфікованих учителів, які зможуть перетворити школу на центр виховної, культурної і громадської діяльності. Особливого значення надається формуванню нової людини, переконаного патріота, відданого своєму народові, ідеалам національного вивольнення і національної єдності.

Щоб підвищити роль і місце вчителя в індійському суспільстві й системі народної освіти, вдосконалити мережу педагогічних закладів та їх діяльність, Міністерство освіти Індії запропонувало урядам штатів план розвитку педагогічної освіти. Цей план враховує регіональні особливості кожного штату і визначає розміри потрібної йому фінансової допомоги [7, с. 5]. Пізніше загальноіндійська комісія з освіти рекомендувала здійснити такі заходи: організувати навчання державних службовців (не педагогів, яких можна перекваліфікувати на вчителів); поліпшити підготовку вчителів; переглянути чинні програми і систему екзаменів. У багатьох штатах запроваджено безплатне навчання в педагогічних коледжах. Для подолання гострої нестачі вчителів, зменшення їх навантаження було засновано інститут моніторів – помічників учителів із числа учнів. З метою заохочення дівчат до вступу в педагогічні навчальні заклади встановлено пільги (безплатне навчання, забезпечення транспортом учнів із віддалених сільських районів тощо). Що ж до програм, то, незважаючи на деякі розбіжності, майже в усіх педагогічних навчальних закладах введено теорію і методику викладання, психологію (дитячу і педагогічну), суспільно корисну працю, мистецтво, ремесло. Обов'язковою є педагогічна, суспільна, виробнича практика студентів, результати якої відповідно оцінюються [4, с. 92-94].

Кожен педагогічний коледж має тісні зв'язки з найближчим центром, який спрямовує його роботу. Так, регіональний коледж у м. Майсорі (шт. Карнітака) спрямовує діяльність понад 30 менших коледжів, призначає до них на роботу своїх випускників, поширює передовий досвід учителів. Для півдня Індії він є зональним центром науково-педагогічної та навчальної діяльності.

Паралельно з розвитком мережі педагогічних навчальних закладів і збільшенням контингенту студентів поширюється форма педагогічної освіти на заочних і вечірніх курсах. Для підвищення кваліфікації працюючих учителів організовуються довгострокові (літні) та короткострокові (кількатижневі) курси, під час яких вони відвідують відкриті уроки кращих педагогів, беруть участь у тижнях освіти, семінарах, дискусіях, консультаціях, ознайомлюються з матеріалами педагогічних виставок тощо [4, с. 92-94].

Загалом слід зробити висновок, що досліджуваний період стосовно світового досвіду підготовки вчителя на сторінках української періодичної педагогічної преси можна вважати феноменальним і неповторним. Оскільки саме з 1985 по 1991 роки ще за радянської системи завдяки галузевій періодиці відбувся злам усталених норм закритого радянського суспільства, авторитарної і самої радянської педагогіки. Українська вища педагогічна школа збагатилась новими технологіями. Цей період став базовим, забезпечив філософські передумови розбудови вищої педагогічної школи незалежної України та підготовки нового вчителя для національної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алексюк А. М.* Альтернатива підготовки вчителів у США / *А. М. Алексюк, І. А. Тагунова* // Радянська школа. – 1985. – № 9. – С. 90-92.
2. *Дмитрієв Г. Д.* Сучасні концепції змісту загальної середньої освіти в буржуазній педагогіці США / *Г. Д. Дмитрієв* // Радянська освіта. – 1987, 28 вересня. – № 78. – С. 2.
3. *Зарічанський Г.* Японська школа: за і проти / *Г. Зарічанський* // Радянська освіта. – 1988, 4 березня. – № 19. – С. 3.
4. *Карлова Т. Г.* Освіта в Індії: успіхи і труднощі / *Т. Г. Карлова* // Радянська школа. – 1986. – № 1 – С. 92-94.
5. *Тараненко І. Г.* Тестування як інструмент соціальної і расової селекції в школах США / *І. Г. Тараненко* // Радянська школа. – 1987. – № 2. – С. 92-94.
6. *Шаповалов О.* Реальність і невтішні перспективи / *О. Шаповалов* // Радянська освіта. – 1987, 29 вересня. – № 78. – С. 2.
7. *Education in India, 1974-1976* // New Delhi. – 1977. – P. 5.
8. *Rioux W.* You Can Improve Your Childs School / *W. Rioux* // Simon and Schuster, N. Y. – 1980. – P. 111-124.
9. *Tests can't solve problem* // U. S. News and world report. – 1986. – May, 19. – P. 2-3.

ЮРИЙ КОНОВАЛЕНКО

ТЕНДЕНЦИИ ОТХОДА ОТ ПОЛИТИЧЕСКОГО И ПРОПАГАНДИСТСКОГО ОСВЕЩЕНИЯ ЗАРУБЕЖНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА В УКРАИНСКОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКЕ ПЕРЕСТРОЕЧНОГО ПЕРИОДА (1985-1991 ГГ.)

Проанализированы изменения и особенности в освещении педагогического опыта зарубежных стран на страницах периодических педагогических изданий Советской Украины перестроечного периода (1985-1991 гг.), когда в печатных средствах массовой информации наметились тенденции отхода от политического и пропагандистского содержания публикаций.

Ключевые слова: педагогическая периодика, публикации, зарубежный опыт, педагогическая практика, перестроечный период, концепции, альтернативы.

YURIY KONOVALENKO

THE TENDENCIES OF LEAVING THE POLITICAL AND PROPAGANDISTIC HIGHLIGHTING OF FOREIGN TEACHING EXPERIENCE IN UKRAINIAN EDUCATIONAL PERIODICALS OF RESTRUCTURING PERIOD (1985-1991)

The article deals with changes and peculiarities of highlighting teaching experience of foreign countries on the pages of educational periodicals of Soviet Ukraine in restructuring period (1985-1991), when the tendencies of leaving the political and propagandistic content of publications were outlined in printed mass media.

Permanent contribution to the treasury of world experience of teacher training was performed with the help of publications on the activities of higher educational school in the capitalist and the developing countries. During this period the rubric "Based on materials of the

foreign press” appeared and it was quite regularly published on pages of the teaching newspaper “Soviet education”. Articles summarizing teaching experience of Japanese secondary schools and higher educational institutions became especially significant. The publications of the magazine “Soviet school” at the time of glasnost actively discussed the status, specific and unique finds in the teacher training, especially in United States and India. In general, investigated period regarding the international experience of teacher training on the pages of Ukrainian periodical teaching press can be considered as phenomenal and unique.

From 1985 to 1991 under the Soviet system thanks to the branch periodicals it was the breaking up of established norms of the closed Soviet society, authoritarian and Soviet pedagogy by itself.

Ukrainian higher educational school was enriched with new technologies. This period became the base. It ensured philosophical premises of development of higher educational school in independent Ukraine and new teacher training for the national school.

Keywords: *educational periodicals, publications, foreign experience, educational practice, restructuring period, conceptions, alternatives.*

Одержано 9.11.2014, рекомендовано до друку 11.11.2014.